Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің ХАБАРШЫСЫ.
ISSN (Print) 2616-7174. ISSN (Online) 2663-2500

ЖАҢА МЕДИА / NEW MEDIA / НОВЫЕ МЕДИА

ҒТАМР 19.41.41
Ғылыми мақала

https://doi.org/10.32523/2616-7174-2024-147-2-32-44

Мojo журналистика – жаңа мүмкіндіктер

А.Т. Бельдибекова

Қожа Ахмет Ясауи атындағы Халықаралық қазақ-түрік университеті, Түркістан, Қазақстан

(E-mail: aliya.bildebekova@ayu.edu.kz)

Аңдатпа. Мобильді журналистика дегеніміз не? Пайдаланушының шикі контентін толық біткен репортажға айналдыру мақсатындағы сандық сторителлинг құралдары мен тәсілдерінің комбинациясы. Қарапайым түсінікті тілмен айтқанда мобильді журналистика телефоныңыз және микрофон. IOS пен Androidтың дамуы ақпараттық қоғамда жаңа толағай мүмкіндіктер береді. Смартфон, ин тернет сынды заманауи технологиялар бүгінде медиа саласының, тіпті журналистиканың табиғатын өзгертіп отыр. Мojo-мобильді журналистика. Мобильді құрылғыларды қолдана отырып, сапалы репортаж жасау мүмкіндігін ұсынады. Мобильді журналистика жедел әрі интерактивті. Демек әмбебап. Нағыз конвергентті журналистиканың өнімі. Смартфондар мен планшеттердің көмегімен жасалған өнім кәсіби жабдыққа түсірілген бейнелер мен фотолардан кем түспейді, сонымен қатар мобильді мазмұндағы аудиторияның өсіп келе жатқан қажеттіліктерін тиімді қанағаттандыруға мүмкіндік береді. Әлеуметтік желі арқылы жоғары сапалы интернеттің көмегімен жылдам монтаж жасап, сапалы ақпарат жазуға болады. Ең басты артықшылығы қолжетімділік, құпиялылық және жеделдік. Дегенмен сапа тұрғысынан кемшіліктерге бой алдыруы мүмкін. Алайда видеосюжеттің сапалы болуы ол журналистің қолындағы смартфонға байланысты. Соңғы үлгідегі қуатты, жақсы құрылғы болса, сапалы өнім алуға болады. Мобильді журналистиканы ең алғаш қолданған журналист Стивен Манн. Ол алғашқы репортажында өзге журналистер ала алмаған құпия ақпараттарды мобильді журналистиканың көмегімен жариялады. Мақалада мобильді журналистиканың БАҚ жүйесіндегі орны мен қазіргі таңдағы сұранысы сөз болады. Бұл саланың дамуы мен журналистикадағы мобильді құрылғыларды қолдану ерекшеліктері қарастырылады. Мобильді журналистиканы дамытудың артықшылықтары, кемшіліктері мен мүмкіндіктері атап өтілді. Оның дәстүрлі журналистикаға қатысты орны айқындалды.

Түйін сөздер: мобильді журналистика, мojo, смартфондар, медиа жүйесі, журналистика, контент.

Кіріспе

Бүгінгі таңда смартфондар мен интернет сияқты заманауи технологиялар медиа индустрияның, тіпті журналистиканың табиғатын өзгертіп отыр. Мобо - бұл мобильді журналистика. Мобильді құрылғылар арқылы жоғары сапалы жаңалықтарды жасау мүмкіндігін ұсынады. Мобильді журналистика жылдам әрі интерактивті. Бұл әмбебап. Нағыз конвергентті журналистиканың өнімі. Смартфондар мен планшеттердің көмегімен жасалған өнім кәсіби жабдықта түсірілген бейнелер мен фотосуреттерден еш кем түспейді, бірақ аудиторияның мобильді контентке деген өсіп келе жатқан қажеттіліктерін тиімді қанағаттандыруға қабілетті. Сапалы интернеттің көмегімен әлеуметтік желілер арқылы сапалы ақпаратты жылдам өңдеуге және жазуға болады. Мобильді журналистиканы қазіргі журналистиканың жаңа бағыты деп атауға болады.

«Mojo» термині 2005 жылдан бері қолданылып келеді, ол алғаш рет Форт Майерс News-Press-те пайда болды, содан кейін Америка Құрама Штаттарындағы Ганнетт газеттер желісінде танымал болды [1]. Бүгінде көптеген елдер жылжымалы журналистика фестивальдері мен көрмелерін ұйымдастырады. Солардың бірі Ирландияның ұлттық қоғамдық хабар таратушысы RTE-мен серіктестікте ұйымдастырылған жаһандық MojoFest фестивалі жыл сайын ұйымдастырылады.

Зерттеу әдістері

Әлем үнемі әртүрлі өзгерістерге, технологиялық және ғылыми жетілдірулерге ұшырайды. XXI ғасырдағы ең үлкен және ең маңызды серпіліс смартфондардың пайда болуы және таралуы болуы мүмкін. Алғашқы смартфондар 1990-шы жылдардың басына жатқызылуы мүмкін болса да, Apple 2007 жылы алғашқы iPhone шығарғанға дейін олар күнделікті өмірдің маңызды бөлігіне айналды [2]. Смартфондар үнемі өзгеріп отырады. Соңғы жылдары олардың әртүрлі мүмкіндіктері қосылды және жетілдірілді: жақсырақ камералар, жылдам интернет қосылымдары, батареяның ұзақ қызмет ету мерзімі, жоғары сақтау сыйымдылығы және т.б.

Заманауи смартфондардың пайда болуы журналистикаға да әсер етті. Дәстүрлі журналистикадағы бүкіл процесс – түсіру, монтаждау, хабар тарату – көп адам мен құрал-жабдықты қажет етеді. Бүгінгі күні смартфоны бар журналист оқиғаны басынан аяғына дейін баяндап, әр қадамын реттей алады. Смартфон бейне түсіруге, дыбыс жазуға, фотоға түсіруге, бейнелерді өңдеуге, әңгімелер жазуға, қосылуға және желіде жариялауға мүмкіндік береді [3]. Осылайша, заманауи медиа жүйесінде жаңа бағыт – мобильді журналистика пайда болды.

Мобильді журналистика немесе mojo (мобильді журналистика деген сөздің қысқармасы) зерттеушілер мобильді құрылғылардың көмегімен аудиовизуалды контент жасау ретінде түсіндіріледі [4].

Мобильді журналистика тек смартфон қолданумен шектелмейді. А.А.Гукиш мобильді контентті құру құралдарына байланысты бұл әрекеттің 3 түрін анықтайды:

• смартфон журналистикасы (смартфон журналистикасы) – контентті негізінен смартфон арқылы жасау;

• ұшқышсыз журналистика (дрон журналистика) – ұшқышсыз ұшақты пайдалану (ұшқышсыз ұшу аппараты);

• киілетін журналистика («тағатын» журналистика) – денеге киілетін немесе киімге бекітілген камералары бар құрылғыларды пайдалану, мысалы, экшн камералары, камерамен жабдықталған көзілдірік (мысалы, Google Glass), дене камералары (мысалы, Google Glass) [4].

Мобильді журналистиканың аты айтып тұрғандай, смартфон маңызды рөл атқарады. Смартфонның тек байланыс құралы ғана емес, қарапайым маманның қолындағы кәсіби құрал екенін американдық журналист Джон Смоуктың еңбектері дәлелдей алады. Дегенмен, ол үшін телефонға деген көзқарасты түбегейлі өзгерту қажет. Ардагер журналист ұялы байланыс құралының бірнеше басымдылығы бар дейді. Смартфонды меңгеру үшін сізге арнайы кәсіби білім қажет емес, ол барлығына қолжетімді және пайдалану өте оңай. Ол әрқашан қол астында болғандықтан, ақпаратты алу, өңдеу және тарату процесі өте жылдам жүзеге асырылады. Бір сөзбен айтқанда, жан-жақты журналист үшін таптырмас құрал. Себебі, смартфон қолданушысы бір уақытта журналист, редактор, фотограф, қажет болған жағдайда редактор қызметін атқарады. Джон Смок:

«Журналист үшін кез келген уақытта еркін әрекет ете алуы өте маңызды. Ол смартфон параметрлерін мүмкіндігінше толық меңгеруі керек. Сіз фото немесе бейне түсіретін орынды, яғни орналасқан жерді алдын ала дайындап, жарықтандыру бұрыштарын, фон мен қозғалысты ескеруіңіз керек. Жоспар құру, адамдармен тіл табысу, түсіру ретін ойластыру – бұл, әрине, басты фактор. Қиялыңыздың жабайы болуына жол бермеңіз. Сыртқы пішін мен ішкі мазмұнның үйлесімін табуға талпыну маңызды», – дейді [5]. Бүгінде смартфондарда фото және бейне өңдеуге арналған мобильді қосымшалар көбейіп келеді. Жақсы талғамы мен қиялы бар адам телефон арқылы да өте жоғары сапалы контент жасай алады. Бұған мысал ретінде атақты «Times» журналының мұқабасында смартфон фотосуреттерінің сериясын пайдалану болып табылады.

Негізінде мобильді журналист бірнеше адамнан тұратын редакциядан әлдеқайда арзан: редакция үлкен камерасы бар операторды емес, смартфоны бар репортерді жібереді. Мобильді құрылғы арқылы тіпті кәсіби жабдығы жоқ жерлерге де баруға болады. Мысалы, 2011 жылы Лондон көшелеріндегі тәртіпсіздіктер. Үлкен құрал-жабдықтармен және түсіру тобымен келген телекомпанияларға наразылық білдірушілер бірден шабуыл жасады. Содан кейін Sky News тілшісі Марк Стоун тәртіпсіздік болған жерге ұялы телефон арқылы барған. Ол видеоны тікелей эфирде түсіріп, наразылық білдірушілер оған мән бермей, қарсылық білдірмеді. Яғни, олар оны турист немесе шараға қатысушы деп ойлаған. Осылайша журналист өзіне қажетті ақпаратты бере алды. Ұялы телефондар журналистерді шабуылдар немесе наразылықтар сияқты қауіпті жағдайларда қорғауға көмектеседі. Тағы бір мысал, BBC журналисі Ник Гарнеттің Манчестердегі тәртіпсіздіктер, Венгрия мен Австриядағы полиция мен мигранттар арасындағы қақтығыстар, Сирия шекарасындағы оқиғалар сияқты тақырыптарды көрсету үшін ұялы телефонды пайдалануы. Ол бұл оқиғаларды телефонына түсіріп, оқиға орнынан репортаж жасай алды. Сол сияқты бірнеше мысал келтіруге болады. Атап айтқанда, Ауғанстан мен Бахрейнде жұмыс істеген журналист Джон Д. МакХью дәстүрлі

түрде фототілшілерге қолжетімді жабдықты пайдалану оларға қауіп төндіретінін түсінді. «Мен әуежайда журналистердің тұтқындалуы мен қамауға алынғаны туралы білдім, сондықтан өзіммен ешқандай құрал алмауды жөн көрдім, өйткені бірнеше камерамен қаруланған журналистті анықтаудан оңай ештеңе жоқ», - дейді [6]. Оның айтуынша, мұндай алаңда сақтық өте маңызды. Сондықтан ол өзі жұмыс істеген Verifyye Media ақпарат агенттігімен жасырын байланыста болған. Бірдеңе болып қалса, олар телефон қосымшасын дайындады, оның көмегімен олар көмекке қоңырау шала алады. Журналистер сұхбат кезінде можо журналистикасының тиімді болатынын да айтады. Мысалы, «Omrop Fryslan» голландиялық медиа ұйымының мобильді журналисі Витсе Веллинг ұялы телефондарды пайдалану «жеке оқиғаларды» жазуға көмектеседі деп санайды. «Ұялы телефонды пайдалану маған әрқашан адамдармен тығыз байланыста болуға мүмкіндік береді», - дейді ол [7]. Әңгімелесушілер ұялы телефонға түсіріп жатқанын жиі ұмытып кететінін айтады.

Талқылау

Мобильді журналистика қазіргі әлемде белсенді түрде таралуда, нәтижесінде фрилансер авторлар осы нақты бағытты пайдалануды жөн көреді [8]. Шилина М.Г.: «Жаңа интернет-медиа және желілік технологияларға негізделген мобильді журналистика әртүрлі елдердегі ұлттық медиа-нарық көлемінің үштен бір бөлігін алып жатыр, сонымен бірге контентті тарату (тілдің қолжетімділігін ескере отырып) бойынша іс жүзінде жаһандық болып табылады» [9].

Мобильді журналистиканың бұл танымалдылығын оның дәстүрлі журналистикадан артықшылығымен байланыстыруға болады, олар мыналарды қамтиды:

• қолжетімділік – жоғары сапалы суреттерді, бейне және дыбысты телефон арқылы қосымша шығынсыз түсіру мүмкіндігі журналистке ақшаны айтарлықтай үнемдеуге мүмкіндік береді;

• икемділік пен тәуелсіздік – өз жұмысында тек мобильді жабдықты пайдаланатын, ешбір жұмыс орнына байланбаған және редакциялық шекарамен шектелмейтін журналист [8].

• қауіпсіздік – ұялы телефондармен жабдықталған журналистер азырақ көрінеді және олар бұрын қол жеткізу қиын болған «жабық аумақтарға» кіре алады. Мұны мобильді құрылғыдан жасау арқылы журналист қауіпті жағдайларда өзіне назар аудармай, көрінбей қалады.

• адалдық – смартфонды пайдалану адамдармен жақынырақ сөйлесуге мүмкіндік береді. Үлкен камералардың алдында адамдар жабық болады.

Мобильді журналистиканың барлық артықшылықтарына қарамастан, жеке өмірге қол сұғылмаушылық, этика және шындық мәселелері оның эволюциясының ықтимал кемшіліктері болып қала береді. Бүгінгі күні кез келген адам смартфонмен бейне түсіре алады немесе дыбыс жаза алады, бірақ ақпаратты жариялау немесе бөлісу мүмкіндігі жасалған және таратылатын нәрселерді бақылаудың болмауына әкеледі [9].

Басқа кемшіліктерге құрылғылардың технологиялық шектеулері жатады, атап айтқанда:

• Шектеулі камера: смартфон камералары төмен жарықта жақсы жұмыс істемейді және олардың оптикалық масштабтауы жоқ, яғни жақсы сапаны алу үшін кімге немесе не түсіріп жатқаныңызға өте жақын болуыңыз керек. Кез келген тұрақтандырғышсыз олар «діріл бейнені» шығарады.

• шектеулі дыбыс: нысаннан алыстаған сайын жазу сапасы айтарлықтай төмендейді және көшеде түсіру кезінде желдің шамалы екпіні кез келген жазбаны бұзуы мүмкін;

• Интернетке қосылуға тәуелділік;

• батарея зарядына тәуелділік;

• шектеулі смартфон жады [10].

Мобильді журналистика – болашағы зор сала. Жаңа трендтер, жаңа қосымшалар, платформалар, мүмкіндіктер үнемі пайда болады. Смартфондар диагональ бойынша үлкенірек, қуаттырақ, камералар сапаға ие болуда, сондықтан мобильді журналистиканың жақын болашақта дамуына барлық мүмкіндіктер бар.

Портативті электронды құрылғылар өнердің бұл түрін мүмкін еткенімен, редакция журналистерінің, ұялы телефон провайдерлерінің және әлеуметтік медиа платформаларының жұмысы мобильді журналистиканың үздіксіз дамуына бірдей ықпал етті. Бұл бағытты қолдау үшін байланыс операторлары да күш біріктіруде. 2019 жылдың басында Verizon Нью-Йорк Таймспен компанияның 5G операцияларын қуаттандыру үшін серіктестік туралы жариялады. Бастапқыда жай ғана газет болған New York Times, басқа да көптеген баспа басылымдары сияқты, журналистиканың өзгермелі ландшафтына жақсырақ сай болу үшін өз жұмысын өзгертті [9].

Испаниялық TPA жаңалықтар редакторы Леонор Суарес Боливияға демалысқа барады. Бір күні ол Боливиядағы күміс кен орындарында болды. Алайда кеншілер жұмыс істеп жатқан жердің қауіпті және ешқандай жағдай жасалмағанын атап өтті. Алғашында журналист демалыста болғандықтан бұл туралы хабарлауға асықпағанымен, көргені өзіне жақын болғаны сонша, оны бірден телефонына түсіре бастады. Кеншілер оның iPhone телефонына түсіріп жатқанын көріп таң қалды, бірақ бірте-бірте оған сене бастады. Леонер Суректің бұл репортажы үлкен жетістік болды және осы оқиғадан кейін ол өзін еркін журналист ретінде көрсетті. «Журналист ретінде мен үшін ең маңыздысы

– кез келген жерде, ең қиын жағдайда, тек телефон арқылы хабарлау», - дейді Суарес. Сонымен қатар, киноөндірісте смартфондар арқылы деректі фильмдер, телехикаялар, тіпті толық метражды фильмдер түсіру мүмкін болды деп айта аламыз. Мұның жарқын мысалы 2013 жылы түсірілген «Бір-бірінің фразасымен ойнау» фильмі. Ол толығымен iPhone телефонында түсірілген. Мобильді журналистиканың артықшылығы мен кемшілігі қатар жүретінін байқаймыз. Мобильді журналистиканың айқын артықшылығы

– мобильді құрылғылар мен әлеуметтік медиа аудиториямен өзара әрекеттесу және байланысуға мүмкіндік береді. Мобильді журналист оқиға орнында хабар беріп, өз пікірін сол жерде жеткізе алады. Барлық артықшылықтарына қарамастан, оның кемшіліктері құпиялылық, этика және адалдық мәселелері болып қала береді. Можо журналист журналистік этиканы ешқашан ұмытпауы керек. Ол әлеуметтік желілермен тығыз

жұмыс істейтіндіктен, онда болмашы ақпаратты орналастыруға тыйым салынады. Мұндай журналистер қазір де бар. Құпия ақпаратты автордың рұқсатымен ғана бере алады. Сонымен қатар, ақпараттың жылдам таралуы сөз бостандығы шектелген немесе бақыланатын елдерде тұратын адамдар үшін қауіпті болуы мүмкін.

«2009 жылғы Иран сайлауы мобильді технологияны демократия үшін пайдаланудың тағы бір мысалы болды. Атап айтқанда, Ирандағы көтерілістің жетекшісі Махмуд Ахмадинежадқа сенім артқаны туралы дереу ақпараттан кейін ирандық реформаторлар сайлау нәтижелерінің заңсыздығы туралы айта бастады. 26 жастағы Неда Ага-Солтанның туыстары оның үкіметке қарсы қозғалыстың символына айналғанын айтты. Оның ұялы телефонына түсірген видеосы Иран мен әлемнің басқа жерлеріне тарай бастады. Бұл дүниенің наразылығын тудырған материал болды. Видеода ирандық жасақтардың оны қалай азаптап өлтіргені көрсетілген. Жүздеген көрерменнің куәгері болған видео халықаралық наразылық тудырды. Бұл бейне Иранда «Facebook» және спутниктік теледидар арқылы таратылды. Көптеген веб-сайттарға бұл ақпаратты таратуға тыйым салынғанымен, бұл оппозициялық топтардың бірігуіне әкелді. Мұның бәрі олардың сайлаудың заңсыз өткенін дәлелдеуімен аяқталды. Бір ұялы телефонға түсірілген бейне ақпарат дер кезінде теледидардан көрсетіліп, әділетсіздік әшкереленді. Егер бұл оқиға дер кезінде түсіріліп, таратылмаса, оқиға тым-тырыс жария болмай қалар еді. Дәл осы сәттен кейін Иран елінде мобильді журналистика, яғни можо журналистері жаппай тарай бастады. Жаһандық оңтүстік пен солтүстікте ұялы телефонды пайдаланудың өсуі демократия мен саяси процестерге нұқсан келтірудің ерекше әлеуетіне ие. Дәл сол кезде және бір уақытта болған ақпаратты жариялау көрермендерге сенімдірек болған сияқты» [11].

«Америкада, Азияда және Еуропада тағы бір танымал түрі бар – «моблогинг».

Моблогинг – ұялы телефоннан блог жүргізу. Телефон арқылы алынған материал нақты электрондық пошта мекенжайына mms немесе электрондық пошта түрінде жіберіледі. Осы мекенжайдан хат жазу сценарийін алып, оны өңдеп, желілік күнделікке жариялайды. Моблог жазбасы көбінесе пікірлері бар фото, бейне немесе аудио болып табылады. Моблогинг ірі оқиғалар кезінде негізгі ақпарат көзіне айналды. 2004 жылы Оңтүстік Азиядағы үлкен цунами кезінде демалушылардың моблогтары апат орнынан фотосуреттер мен бейнелердің жалғыз көзі болды. Интернет, әрине, ол жерде жұмыс істемеді. Жарылыстан кейін сайтта Лондон метро станциясының ұялы телефоннан түсірілген суреті жарияланды. Moblog.co.uk сайтында жарияланған бұл ақпаратты дүние жүзіндегі БАҚ пайдаланды» [12].

Мобильді журналистикада ескеретін ең маңызды нәрсе – ақпараттың анықтығы. Яғни, ұялы телефонға жазылып, өңделген ақпарат қаншалықты көрерменнің сенімін оятады. Біз бұған абай болуымыз керек. Әрине, оқиға болған жерден тікелей хабарланатын материалға сенуге болатын сияқты. Дегенмен, біз мобильді журналистиканы тек телевизия саласында ғана қолданамыз. Ұялы телефон арқылы мақала жазып, оны бірден сайтқа жариялаймыз. Ақпараттың шынайылығын және журналистік зерттеулерді қамтитындығына көз жеткізу үшін фактчекингті қолдануымыз керек. Ең бастысы, журналист қай құрылғыны қолданып, ақпаратты қайда тарататынына

қарамастан, ақпараттың сенімділігіне көз жеткізуі қажет. Енді Қазақстандағы мобильді журналистикаға тоқталайық. Наталья Луговская – «alau.kz» сайтының контент-менеджері. Бүгінде ол - можо журналист. Телефон арқылы бірнеше есеп дайындады. Ол «New Reporter» басылымына берген сұхбатында мобильді журналистиканың қиындықтары мен артықшылықтары туралы айтты. Бүгінде Наталья смартфон арқылы сюжетті түсіріп, оны веб-сайтқа дайындап қана қоймай, оны теледидардан көрсетеді. Оның айтуынша, мобильді журналистің жұмысы білуге құмарлықты, ынта-жігерді, жаңашыл идеяларды қажет етеді. Сонымен қатар, оның айтуынша, мобильді журналистер дайындаған курстар мен тренингтерге қатысу қажет. Қазіргі уақытта BBC журналистердің осындай мобильді курстарға қатысуын қаржыландырады. Сондай-ақ, Наталья мобильді журналистикадағы қорқыныш пен жауапкершілікті ұмытпауға кеңес береді. « Бұл сіз бәрін өзіңіз дайындайтыныңызды білдіреді, яғни материалдың сапасына сіз жауаптысыз. Операторлармен сапарға шыққанда журналистер «осылай түсіру...», «толық камерамен түсіру...» деп шағымданады. Бірақ мобильді журналистикада барлық күш сізге түседі, ал сіз сюжетті қалай түсіруге болатынын ойлауға уақыт бөлесіз. Бұл ретте Наталья адамдардың: «Оператор қайда?...» деген сөзіне дайын болуға кеңес береді, өйткені мұндай сұрақтар көп қойылады. Телефон журналист үшін кәсіби құрал емес. Яғни, Ішкі істер министрлігі сияқты жерлерге барсаңыз, телефон арқылы жібермейді», – дейді Наталья. Сізден толық тексеруден өтіп, телефоныңызды тапсыру сұралатын сияқты. Осындай жағдайларға тап болған Наталья баспасөз хатшылары келіп, оны кіргізуге келісетінін айтты» [13].

Мобильді журналистика негізінен 2010 жылы белсенді түрде дами бастады. Өйткені дәл осы кезеңде мобильді құрылғылар дамудың жоғары техникалық нүктесіне жетті. Мобильді журналистиканың фрилансерлер үшін үлкен табыс екенін айтудың қажеті жоқ. Яғни, олар қайда болса да ақпарат жіберіп, табыс алады. Әлемнің кейбір университеттерінде мобильді журналистика жеке пән ретінде енгізілуде. Бұл пән елімізде Журналистика факультеті студенттері үшін арнайы пән ретінде енгізілсе, одан можолық журналистер шығар еді. Мобильді журналист болу үшін бірнеше ережелерді есте сақтау керек: Ең алдымен, жеделдік. Ақпаратты жедел тарату – қарапайым журналистің ең басты міндеті. Бұл негізгі талаптардың бірі. Журналист ақпаратты дер кезінде таратса, аудитория ақпаратты тез қабылдап, алдын ала хабардар болады. Әлеуметтік желілермен де жұмыс істеу керек. Автордың жаңалықтары желіде неғұрлым тез пайда болса, соғұрлым ол пайдаланушылар арасында танымал болады. Екіншіден, берілген ақпараттың дұрыстығы мен сенімділігін ескеру қажет. Сондықтан жылжымалы журналистика материалдарының барлығы дерлік фото немесе бейнематериалдармен ілесіп, жариялануы тиіс. Оқырман сұранысын тудыратын қажетті материалдарды беруге тырысу керек. Үшіншіден, материалдың сапасы. Можо журналисінің басты құралы смартфон екенін жоғарыда айттық. Сондықтан материалдың сапасын жоғалтпау үшін оны бірнеше рет сүзгіден өткізіп, жариялаған дұрыс. Егер сапасы өте жақсы болмаса, мысалы, фотосуреттер мен бейнелер бұлыңғыр болса, сіз дереу қажетті элементтерді тауып, қатені түзетуіңіз керек. Төртінші – можо журналистикасының этикасы. Бұл қарапайым журналистің білу керек этикасынан еш айырмашылығы жоқ. Дегенмен,

барлық құралдарды (телефон, штатив, микрофон, дыбыс жазғыш) күтіп ұстау және оларды ұмытпау маңызды. Технологияның аты технология болғандықтан, оның қандай жағдайға түсетінін алдын ала болжау мүмкін емес, сондықтан өте сақ болған жөн.

Нәтиже

Жаңа медианың дамуы мен қалыптасуының алғашқы кезеңдерінде мобильді әлемге көшу қиын болғаны анық. Тұтыну, локализация және мобильді мүмкіндіктердің барлығы жаңалықтарды қайта құрылымдаумен байланысты әзірлемелер болып табылады. Әрбір жаңа технология түбегейлі жаңа мүмкіндіктер ашады. Бұл жаңалықтар дискурсының сапасын және автономия әлеуетін арттырады. Дегенмен, олар айтарлықтай қауіп төндіруі мүмкін. Бастапқы кезеңдердегі қауіптерге қарамастан, бүгінгі күні Интернетсіз әлемді елестету мүмкін емес. Технологиялар бірін-бірі алмастырмайды, бірақ жаңа медиа кеңістігінде бірін-бірі толықтырады. Сондықтан қандай да бір жаңа термин немесе ұғым қалыптасып қалса, оны қолданудан аулақ болғанша, үйренуге ұмтылуымыз керек. Өйткені, қай салада болмасын инновация маңызды. Мобильді журналистика әлі дамымаған, бірақ дамып келе жатқан сала. Себебі, оны әлемнің кейбір елдері ғана пайдаланады. Мысалы, журналистиканың осы түрін Қазақстанда қолдануымыз керек. Бүгінде журналистиканың қоғамдағы рөлі өзгеруде. Енді журналист бірдеңені айтса, аудиторияға ақпарат береді, содан кейін аудитория журналистке осының растауын жібереді. Бүгінде смартфоны бар кез келген адам ақпарат тарата алады. Сонымен қатар журналистің рөлі де өзгеруде. Қазір интернеттен кез келген ақпарат пен жаңалықтарды табу өте оңай әрі жылдам. Енді кітапханаға барудың қажеті жоқ. Неліктен АҚШ-тағы адамдар әлі күнге дейін газет сатып алады? Өйткені газеттерге қыруар қаржы жұмсалды. Қазір халықтың 40%-ы мобильді құрылғыларында бейнелерді көреді. Смартфондар адамдарға ақпарат таратуға мүмкіндік береді. Алты-жеті жыл бұрын мобильді құрылғылар мен технологиялар айтарлықтай табыс әкелмейтін болса, қазір Facebook сияқты ірі корпорациялар табысының 90-95% мобильді құрылғылардан алады. Мобильді құрылғылар - бұл әлеуметтік желілер, құрылғыларсыз әлеуметтік желілер де болмас еді. Сондықтан мобильді құрылғыларды дұрыс пайдалана білу өте маңызды.

Жалпы mojo журналист шағын, ыңғайлы, артық затсыз жүргені дұрыс. Мобильді журналистиканың ерекшелігі де сонда. Сондықтан оны жайдан жай «дорба журналисті» деп атамайды. Барлық дайын болған фото, видео, аудионы соңында біріктіріп, монтаждау процесі қалады. Заманауи телефондарда монтаждайтын жақсы бағдарламалардың болуы осы сәтте маңызды рөл атқарады. Мұндай қосымшалар 2008 жылы алғашқы iPhone шыққаннан кейін пайда болды. Қазір Android, iOS және басқа құрылғыларға арналған алты миллионнан астам қосымшалар бар. Ендеше мобильді журналистикада видео түсіруге және оны монтаждауда қолдануға тиімді бағдарламалармен танысып көрейік.

Filmic Pro – iPhone және iPad-қа арналған осы бағдарламаның көмегімен журналист ұялы телефонға сюжеттер түсіре алады. Бұл бағдарлама барлығын бақылауға мүмкіндік береді. Яғни түсіру жылдамдығынан фокусқа дейін. Портрет форматында алуға да болатын видео түсіретін қосымша болып табылады.

Hyperlapse – бұл тек iOS үшін қол жетімді бағдарлама. Уақыт роликтерін түсіруге мүмкіндік береді. Әр сәтті жекелей түсіріп, кейін реттеуге болатын бағдарлама.

GoPro Hero камерасымен бейне сюжетті түсіруге болады. Android, iOS және Windows үшін осы қосымшаның көмегімен камераны басқара аласыз. Барлық ақпаратты тауып, оған репортаж жасап болғаннан кейін міндетті түрде дайын болған видеоға монтаж жасаймыз. Жалпы телевизия саласында монтаж жасау өте күрделі процестердің бірі болып табылады. Монтажда артық жерлерін қиып, камера сыртындағы мәтінді (зкт) жазып оны оқып бәрін біріктіретін бірнеше процестен тұрады. Мобильді журналистикада монтаж жасау оңай деп ойласаңыз қателесесіз. Оның үстіне оперативті түрде монтаждап материалды жариялау керек. Сол үшін mojo журналистің ұялы телефонында бірнеше сапалы әрі қолжетімді бағдарламалар болу керек. Солардың маңыздылары мыналар:

Flipagram сізге тікелей телефондағы бейнелерге немесе фотосуреттерге музыка мен дауыстық жазбаны қосуға мүмкіндік береді. IOS, Windows және Android үшін қолайлы.

iMovie – бұл көбінесе iPhone жақсы жұмыс істейді. Бұл бағдарламада әр түрлі бірнеше функциялар бар. Тез әрі кәсіби монтаждай аласыз. Дегенмен жақсы титр мен негізгі кадрды бұл бағдарламамен жасауға келмейді. Бұл монтаж жасайтын қосымшаның артықшылығы жеңіл әрі оңай жұмыс жасай алу.

Luma Fusion – iOS – ке арналған жаңа және ең қуатты монтаж бағдарламасы. Онда видеоға арналаған үш жолақ және аудиоға арналған бес жолақ бар. Сонымен қатар титр жасауға арналған бірнеше функциялары бар. Бұл бағдарлама кәсіби жұмыс істеуге көмектеседі.

Kinemaster – iOS және Android платформаларына да лайықты істелінген. Бұл қосымшамен де монтажды кәсіби түрде оңай әрі еш қиындықсыз істеп шығуға болады. Кинемастерде монтаж жасаудың барлық функциялары бар. Әртүрлі титрлар жасауға болады.Сонымен қатар дауысты өзгертетін функциялары да бар. Фотоларды дайындауда анимацияларды қолдана отырып ұсынуға болады.

Emulsion – iOS-ке арналған бағдарлама. Видеоны монтаждауға ғана қолдансаңыз болады. Бұл бағдарламада да бірнеше фукнциялар мен әртүрлі фондарды кездестіруге болады.

Storehouse: iPad және iPhone үшін тегін бағдарлама. Мәтінді, бейнелер мен фотосуреттерді біріктіруге мүмкіндік береді. Түсірілімге өзіңізбен бірге алуға болатын телесуфлер қажет пе? DV Prompter бағдарламасы Android немесе Apple планшеттерінде көру үшін сценарийлерді жүктеуге мүмкіндік береді. Сонымен қатар We Transfer қосымшасын қолдану арқылы редакциядағы редактор немесе басқа әріптестеріңізге дайын материалдарды жіберу үшін пайдалануға болады» [13].

Мобильді журналистиканың пайда болуы дәстүрлі журналистиканың орнын басады деген сөз емес. Олар бір-бірінен ерекшеленеді. Олардың әрқайсысының өзіндік артықшылықтары бар, яғни олар бірге өмір сүре алады. Интернет-журналистика дамып жатқан уақытта мобильді журналистиканың мүмкіндіктері көбірек. Мәселен, қазір барлық мекемелердің әлеуметтік желіде парақшалары бар. Осы жерден қай мекеменің қандай қызмет көрсететінін көруге болады. Олар қысқаша есеп шығарады. Мысалы, Германия канцлері Ангела Меркель «Facebook» желісінде тікелей эфирде. Онда ол адамдармен тікелей араласып, олардың сұрақтарына жауап береді. Ол барлық дерлік шығармаларын, саяхаттары мен болашаққа жоспарларын фотосуреттер мен бейнематериалдармен

жариялайды, оның астында шағын мәтін бар. Бұл адамдармен тікелей байланыс дегенді білдіреді. Жалпы, президенттер мен әкімдердің барлығында дерлік мұндай әлеуметтік желі бар. Мобо журналистикасының концепциясы әлі толық зерттелмегенімен, журналистикада жаңа тенденциялар, қолданбалар, платформалар мен мүмкіндіктер үнемі пайда болған сайын оған сұраныс пен қызығушылық артып келеді. Смартфондар үлкейіп, қуаттырақ және камералар жақсарған сайын, мобильді журналистика жақын болашақта дами береді. Journalism Mobo - бұл жаңа мүмкіндіктер алаңы.

Қорытынды

Мобильді журналистиканың мүмкіндіктері туралы не деуге болады? Мобильді журналистика, яғни mobo – жаңа технологиялардың дамуына ілесетін жаңа медиаөнім. Технология дамыған сайын ақпаратты тарату оңайырақ. Мобо журналистикасының бір пайдасы – ақпараттың жылдам таралатындығында болып отыр. Жаһандық ғалымдар мобильді журналистика алдағы бірнеше жылда ресми түрде журналистиканың негізгі ағымына енеді деп болжайды. Сондықтан азаматтық журналистика алдағы уақытта белсенді түрде дамиды деп айта аламыз.

Айта кету керек, мобильді журналистика дәстүрлі журналистиканы алмастырмайды, тек толықтырады. Бұл бағыттардың әрқайсысының өзіндік артықшылықтары бар. Көптеген БАҚ мобильді журналистиканы өздерінің құрылымына дәстүрлі репортажды толықтыру ретінде біріктірді. Қазіргі уақытта көптеген жаңалықтар корпорациялары әлеуметтік желілердегі хабарларының көпшілігі үшін мобильді журналистиканы пайдаланады.

Осылайша, мобильді журналистика салыстырмалы түрде жаңа, бірақ айтарлықтай перспективалы сала болып табылады. Оның артықшылықтары икемділік, қолжетімділік, тәуелсіздік және т.б. Қазіргі БАҚ-та мобильді журналистика дәстүрлі журналистиканы толықтырады, бірақ оны алмастырмайды.

Әдебиеттер тізімі

1. Peter H. Martyn. The mojo in the third millennium. 26 Feb 2009. URL: https://doi.org/10.1080/17512780802681264 (Accessed: 17.03.2024).

2. Laugesen J., Yuan Y. What Factors Contributed to the Success of Apple's iPhone? 24 June 2010. URL: DOI: 10.1109/ICMB-GMR.2010.63

3. Черных М. Мобильная журналистика. [Электронный ресурс] 12.02.2017. Spravochnick.ru. - URL: https://spravochnick.ru/zhurnalistika/tehnika_i_tehnologiya_smi/mobilnaya_zhurnalistika/ (дата обращения: 28.04.2024).

4. Гукиш А.А. Мобо в работе современных медиа. Электронная библиотека БГУ. Elib.bsu.by. URL: https://elib.bsu.by/bitstream/123456789/260107/1/61-64.pdf

5. Өмірбек Д. Тақырыпқа тереңдеу: “On the clock off the clock” әдісі. [Электронды ресурс]. Newreporter.org/kz. URL: https://newreporter.org/kz/2019/09/01/2-modul-1-sabaq- taqyrypqa-terendeu-on-the-clock-off-the-clock-adisi/ (жүгінген күні: 23. 09. 2023.)

6. Coomes, P. John D McHugh on covering protests in Bahrain, [Electronic resource] 2011. Available at: https://www.bbc.co.uk/blogs/photoblog/2011/03/john_d_mchugh_on_covering_protests_in_bahrain.html. (Accessed: 13.06.2024)

7. Omrop-journalist vertelt collega's BBC en NBC over MoJo. [Electronic resource] 2016. Available at: https://www.omropfryslan.nl/nl/nieuws/634543/omrop-journalist-vertelt-collegas-bbc-en-nbc-over-mojo. (Accessed: 30.06.2024)

8. Литвиненко О. Техника и технология СМИ. Мобильная журналистика. [Электронный ресурс] Spravochnick.ru. URL: https://spravochnick.ru/zhurnalistika/tehnika_i_tehnologiya_smi/ mobilnaya_ zhurnalistika/. (дата обращения: 12. 02.2017).

9. The world is a live feed: how mobile phones are changing the landscape of journalism [Electronic resource]. Available at: https://www.verizon.com/articles/mobile-journalism/. (Accessed: 30.06.2024)

10. Mojo: everything you need to know about mobile journalism. [Electronic resource] 2017. Available at: https://www.movophoto.com/pages/mojo-mobile-journalism. (Accessed: 30.06.2024)

11. Джонес Дж., Салтер Л. Сандық журналистика, 2009 жылғы Ирандағы сайлау. Оқулық, - Алматы, 2014 ж. 173 б.

12. Сухачева А. Как стать профессиональным мобильным журналистом? Советы, ссылки, инструкции. [Электронный ресурс] Newreporter.org URL: https://newreporter.org/2018/01/16/ kak-stat- professionalnym-mobilnym-zhurnalistom-sovety-ssylki-instrukcii/. (дата обращения: 12. 02.2017).

13. Смирнова Э. Топ-5 полезных приложений для журналистов: прямые трансляции, запись интервью, монтаж видео и управление сайтом. [Электронный ресурс] News.pressfeed.ru 29.10.2017. URL: https://news.pressfeed.ru/top-5-prilozhenij-dlya-zhurnalistov/(дата обращения: 27. 03.2019)

А.Т. Бельдибекова

Международный казахско-турецкий университет имени Ходжи Ахмеда Ясави, Туркестан, Казахстан

Mojo журналистика – новые возможности

Аннотация. Что такое мобильная журналистика? Сочетание инструментов и методов цифрового повествования для преобразования необработанного пользовательского контента в полноценный отчет. Проще говоря, мобильная журналистика – это ваш телефон и микрофон. Развитие iOS и Android открывает новые возможности в информационном обществе. Сегодня современные технологии, такие как смартфоны и Интернет, меняют природу средств массовой информации и даже журналистики. Mojo – это мобильная журналистика. Предлагает возможность создавать качественные отчеты с помощью мобильных устройств. Мобильная журналистика – это быстро и интерактивно. Такой универсальный. Продукт настоящей конвергентной журналистики. Продукт, созданный с помощью смартфонов и планшетов, не уступает видео и фотографиям, снятым на профессиональном оборудовании, а также позволяет эффективно удовлетворять растущие потребности аудитории в мобильном контенте. С помощью качественного Интернета можно сделать быстрый монтаж и написать качественную информацию через социальные сети. Основными преимуществами являются доступность, конфиденциальность и скорость. Однако с точки зрения качества он может страдать от недостатков. Однако качество видеосюжета зависит от смартфона в руках журналиста. Чем лучше устройство, тем лучше продукт. Журналист Стивен Манн был первым, кто применил мобильную

журналистику. В своем первом репортаже он опубликовал конфиденциальную информацию, которую другие журналисты не смогли получить с помощью мобильной журналистики. В статье рассматривается место мобильной журналистики в системе СМИ и ее современный спрос. Рассмотрено развитие данной сферы и особенности использования мобильных устройств в журналистике. Были отмечены преимущества, недостатки и возможности развития мобильной журналистики. Определено ее место по отношению к традиционной журналистике.

Ключевые слова: мобильная журналистика, мобо, смартфоны, медиасистема, журналистика, контент.

A.T. Beldibekova
Kh.A. Yassawi International Kazakh-Turkish University,
Turkestan, Kazakhstan

Mojo journalism: emerging opportunities

Abstract. What is mobile journalism? Combining digital storytelling tools and techniques to transform raw user-generated content into rich reporting. Simply put, mobile journalism is your phone and microphone. The development of iOS and Android opens up new opportunities in the information society. Today, modern technologies such as smartphones and the Internet are changing the nature of media and even journalism. Mojo is mobile journalism. Offers the ability to create high-quality reports using mobile devices. Mobile journalism is swift and interactive. So versatile. This is the result of true convergent journalism. The product, created using smartphones and tablets, is not inferior to videos and photographs shot on professional equipment and also allows you to effectively meet the growing needs of the audience for mobile content. With the help of the high-quality Internet, you can make quick edits and write quality information through social networks. The main advantages are accessibility, privacy, and speed. However, there may be some shortcomings in terms of quality. The quality of the video, however, depends on the journalist's smartphone. The better the device, the better the product. Stephen Mann, a journalist, was the first to use mobile journalism. In his first report, he published confidential information that other journalists were unable to obtain through mobile journalism. The article examines mobile journalism's place in the media system and its modern demand. The article takes into account the evolution of this field and the characteristics of using mobile devices in journalism. The advantages, disadvantages, and opportunities for the development of mobile journalism were noted. Its place in relation to traditional journalism is determined.

Keywords: mobile journalism, mojo, smartphones, media system, journalism, content

References

1. Peter H. Martyn. «The mojo in the third millennium». 26 Feb 2009. URL: https://doi.org/10.1080/17512780802681264 (Accessed: 17.03.2024). [in English]

2. Laugesen J., Yuan Y. What Factors Contributed to the Success of Apple's iPhone? 24 June 2010. URL: DOI: 10.1109/ICMB-GMR.2010.63 [in English]

3. Chernyh M. Mobilnaia jurnalistika. [Mobile journalism] [Electronic resource] (12.02.2017). Available at: https:// spravochnick.ru/zhurnalistika/tehnika_i_tehnologiya_smi/mobilnaya_zhurnalistika/. (accessed: 28.04.2024). [in Russian]

4. Gukiş A.A. Mojo v rabote sovremennyh media. Elektronnaia biblioteka BGU. [Mojo in the workings of modern media. BSU Electronic Library]. URL: https://elib.bsu.by/bitstream/123456789/260107/1/61-64.pdf

5. Omırbek D. Takyrypka terendeu: "On the clock off the clock" adısı. [Deepening into the topic: "On the clock off the clock" method] [Electronic resource] (1.09.2019) Available at: https://newreporter.org/kz/2019/09/01/2-modul-1-sabaq-taqyrypqa-teren- deu-on-the-clock-off-the-clock-adisi/ (accessed at: 23. 09. 2023) [in Kazakh]

6. Coomes P. John D McHugh on covering protests in Bahrain, [Electronic resource] 2011. Available at:https://www.bbc.co.uk/blogs/photoblog/2011/03/john_d_mchugh_on_covering_protests_in_bahrain.html. (Accessed: 13.06.2024) [in English]

7. Omrop-journalist vertelt collega's BBC en NBC over MoJo. [Electronic resource] 2016. Available at: https://www.omropfryslan.nl/nl/nieuws/634543/omrop-journalist-vertelt-collegas-bbc-en-nbc-over-mojo. (Accessed: 30.06.2024). [in English]

8. Litvinenko O. Tehnika i tehnologia SMİ. Mobilnaia jurnalistika. [Media techniques and technologies. Mobile Journalism] [Electronic resource]. Spravochnick.ru. 2017. Available at: https://spravochnick.ru/zhurnalistika/tehnika_i_tehnologiya_smi/mobilnaya_ zhurnalistika/ (Accessed: 14.03.2024). [in Russian]

9. The world is a live feed: how mobile phones are changing the landscape of journalism [Electronic resource]. Available at: https://www.verizon.com/articles/mobile-journalism/. (Accessed: 30.06.2024) [in English]

10. Mojo: everything you need to know about mobile journalism. [Electronic resource] 2017. Available at: https://www.movophoto.com/pages/mojo-mobile-journalism. (Accessed: 30.06.2024) [in English]

11. Jones J., Salter L. Sandyk zhurnalistika, 2009 zhylgy Irandagy sajlau. [Digital Journalism, The 2009 Iranian elections.] Okulyk, - Almaty, 2014. 173 b. [in Kazakh]

12. Suhacheva A. Kak stat profesionalnym mobilnym jurnalistom? Sovety, ssylki, instruksii. [How do I become a professional mobile journalist? Tips, links, instructions] [Electronic resource] Newreporter.org Available at: https://newreporter.org/2018/01/16/kak-stat-professionalnym- mobilnym-zhurnalistom-sovety-ssylki-instrukcii/. (accessed: 28.04.2024). [in Russian]

13. Smirnova E. Top-5 poleznyh prilojeni dla jurnalistov: pramye translasii, zapis intervu, montaj video i upravlenie saitom. [Top 5 useful applications for journalists: live broadcasts, interview recording, video editing and website management] News.pressfeed.ru (29.10.2017) Available at: https://news.pressfeed. ru/top-5-prilozhenij-dlya-zhurnalistov/ (Accessed: 27. 03.2019). [in Russian]

Автор туралы мәлімет:

Бельдибекова А.Т. – филология ғылымдарының кандидаты, «Журналистика» кафедрасының доцент м.а. Қожа Ахмет Ясауи атындағы Халықаралық қазақ-түрік университеті, Түркістан, Қазақстан.

Бельдибекова А.Т. – Международный казахско-турецкий университет имени Ходжи Ахмеда Ясави, Туркестан, Қазақстан.

Beldibekova A.T. **–** Candidate of Philological Sciences, Associate Professor of the Department of Journalism at Khoja Ahmet Yasawi University, Turkestan, Kazakhstan.